

Az ember

– kultúrtörténeti és poétikai megközelítésben

Fiatalok Konferenciája 2016

Szerkesztette

Déri Eszter

Dóbék Ágnes

Görög Dániel

Markó Anita

Maróthy Szilvia

r e c i t i

Budapest
2017

A kötet megjelenését támogatták:

ELTE BTK Centre des Hautes Études de la Renaissance

ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék

ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat

PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola

Lektorálta: Bartók Zsófia Ágnes

Könyvünk a Creative Commons *Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább!* 2.5 Magyarország Licenc (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>) feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható. Köteteink a *reciti* honlapjáról letölthetők. Éljen jogaival!

ISBN 978-615-5478-32-1

Kiadja a *reciti*,

az MTA BTK Irodalomtudományi Intézetének

tartalomszolgáltató portálja ► <http://www.reciti.hu>

Borítóterv: Kiss Béla

Tördelte: Hegedüs Béla

X_Y-L^AT_EX, Linux Libertine, Linux Biolinum

Tartalom

HARGITTAY EMIL	
<i>Előszó</i>	7
nők és szörnyek	9
VIRÁG CSILLA	
<i>Az átváltozás és a Gawain-csoport</i>	11
GÖRÖG DÁNIEL	
<i>A másik szerepe 1500 előtti magyar krónikákban</i>	23
MOLNÁR ANNAMÁRIA	
<i>Narrációs technikák Boccaccio De mulieribus clarisában</i>	33
szentek és bolondok	43
MEZEI EMESE	
<i>A szerelem bolondjai</i>	
<i>Egy toposz megjelenései a középkori Magyarországon</i>	45
KOVÁCS PÉTER	
<i>Cedrus ex Lybano</i>	
<i>A Szent Imre-legenda egy hasonlatának forrásvidéke(i)</i>	63
VRABÉLY MÁRK	
<i>A Régi Magyar Exemplumadatbázis szereplőinek jellemzése és kategorizálása</i>	77
SEBESTYÉN ÁDÁM	
<i>„Másféle jelek földiek és ember szívében valók”</i>	
<i>Ember, társadalom és apokalipszis Bornemisza Péter Foliopostillájában</i>	89

a (barokk) ember	99
KUSLER ÁGNES	
<i>Az Arcimboldo-effektus megkésett manifesztációi a magyarországi barokk művészetben</i>	101
TÖRTEI RENÁTA	
<i>A spanyol Thököly-drámák problematikája</i>	
<i>Egy ismeretlen forrásanyag bemutatása</i>	123
PÁLFY ESZTER	
<i>Gyöngyösi István Murányi Vénusa Kisfaludy Károly</i>	
<i>Szécsi Mária, vagy Murányvár ostromlása című drámájában</i>	141
KAPOSI KRISZTINA	
<i>Anima és Conscientia</i>	
<i>A Lelkiismeret felléptetése az európai drámaszínpadon (áttekintés)</i>	155
BODNÁR-KIRÁLY TIBOR	
<i>Ember és Természet viszonya Aranka György</i>	
<i>természetfilozófiai írásaiban</i>	165
önmegjelenítés	191
BALOG EDIT OTILIA	
<i>A két nagyságos elme (ön)reprezentációja</i>	193
FEKETE NORBERT	
<i>Orczy Lőrinc szerzői névhasználata és az irodalom státuszának problémája</i>	205
SCHELHAMMER ZSÓFIA	
<i>Nők az albumok lapjain</i>	221

Orczy Lőrinc szerzői névhasználata és az irodalom státuszának problémája*

A szerzői névhasználat, vagyis hogy az alkotók milyen névvel jegyzik műveiket, egy olyan eljárás, amely rámutathat a szerzők karrierépítési és imázsteremtő elképzeléseire. A 18. század utolsó és a 19. század első évtizedei a magyarországi kritika kialakulásának és intézményesülésének időszaka, amely kutatásom szempontjából azért lényeges, mert a szerzők sokszor a recenzió új, gyakran fenyegetésként érzékelt jelenségéhez kötődve alakították ki saját névhasználati gyakorlatukat.¹ A név feltüntetése és elrejtése, egyes szövegek szerzői életműhöz való rendelése, vagy az ettől való eltávolítás lehetőséget kínál a szerző imázsának építésére, védelmére, de akár hozzájárulhat ahhoz is, hogy reprezentatív művek létrehozásával nevük a kulturális emlékezet részévé váljon. Jan Assman elméletét alapul véve a szerző saját nevével jelzett, a normát minél tökéletesebben megvalósító, vagy éppen meghaladó művével gondoskodik arról, hogy saját maga emlékezetét a közösség vagy akár a nemzet emlékezetében fenntartsa.² Jelen tanulmányom kulcsszereplője, báró Orczy Lőrinc nem tartozott azok közé, akik nevük tudatos vállalásával, műveik kiadásával a fentebbi törekvést követték volna. Ez az alkati meghatározottság eredményezte verseskötetei névtelen megjelenését. Orczy megfontolásaival szemben azonban fiatalabb pályatársai és kiadói, így Barcsay Ábrahám, Bessenyei György és Révai Miklós már egészen máshogy viszonyultak a szerzői név és az írói karrier problémájához. Dolgozatomban a szerzői névhasználat és a karrierépítés kérdésre adott merőben más, generációs feszültségeket is magában hordozó válaszokat vizsgálom. Úgy vélem, hogy Orczy esete rámutat a modern értelemben vett szerzőség kialakulására, amelyet majd az 1830-as években Vörösmarty Mihály professzionális költői imázsformálási törekvései tetőznek be. Orczynak az írói névhasználattal kapcsolatos döntései és ezek korabeli értelmezései rámutatnak a szerzőségről való gondolkodásban már a

* Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP 16–3–IV. kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

¹ FEKETE Norbert, „jó [...] ha az ember tart magának egy álorcztát”: A szerzői névhasználat hatása az írói karrierépítésre = *Határátlépések*, szerk. BARNÁ László, EGERER Lilla, KAPUSI Angéla, MAJOR Ágnes, Miskolc, Könyvműhely.hu, 2015 (Pro Scientia Füzetek, 3), 26–33.

² JAN ASSMANN, *A kulturális emlékezet: Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*, Bp., Atlantisz, 2004, 61–62.

18. században beálló változásokra, az irodalom státuszának módosulására, illetve a nyomtatott és a kéziratos nyilvánosság közötti feszültségre, amelyet a későbbiek során tovább bonyolított a kritika megjelenése és fokozatos intézményesülése.

A költői szerep mint nem vállalt tevékenység

Báró Orczy Lőrinc meglehetősen sokoldalú ember volt: katona, tábornok, főispán, birtokait gyarapító gazdálkodó és felelősségteljes családapa. Mindezen tevékenységek mellett rendszeresen verseket is írt, ugyanakkor mecénásként támogatta az irodalmi életet, sőt saját írói kört is létrehozott.³ Számos privatus és publicus tevékenységet végzett, és hangolt össze, amelyek azonban különböző társadalmi presztízzsel és én-reprezentációs sémákkal rendelkeztek.⁴ Orczy tudatában volt saját sokrétűségének, ami kitűnően megmutatkozott akkor, amikor Vergilius hasonló összetett személyiséget ábrázoló *Pastor, arator, eques* kezdetű epigrammájának fordításával bízta meg a vele levelező Barcsay Ábrahámot. Az ifjú katona és poéta barátja alaposan megilletődött, amikor a báró a fordítás okát abban jelölte meg, hogy azt „[k]oporsora valo jedzésnek” szeretné majd felhasználni. Barcsay 1772. november 8-án kelt levelében eleget tett a kérésnek, majd kettejük különbözőségére a következőképpen reagált: „[n]állam a Juháfbot, eKe, 's Kard nem akarnak őfzve illeni, csak a M[éltóságos] Úr tugya azokat egyaránt forgatni”.⁵ Barcsay az Orczy által rábízott fordítás kapcsán olyannak tartotta a bárót, aki a különböző tevékenységeit egységbe tudta hozni. Ez az egység azonban nem jelentette azt, hogy Orczy mindegyik foglalkozását azonos értékűnek tartotta volna.⁶ Míg a közéleti és a katonai tevékenység a kívülág felé irányuló reprezentációs sémákat követelt meg, addig ez a családi és a gazdálkodói szerepre kevésbé vonatkozott, és ezekhez hasonlóan privát ügynek tartotta az irodalommal való foglalkozást is. Barcsay itt utalt az *Aeneis*t tűzre vetni készülő Vergiliusra, illetve Augustus erre adott elutasító válaszára is. Barcsay az antik történet alapján vetette Orczy szemére, hogy költeményei kiadásának megtagadásával a halhatatlanságról is lemondott.⁷ 1773. február 14-én küldött levelében található

³ H. KAKUCSKA Mária, „Egy Kis Kopasz Ember kurta dolmánykábann” = *Orczy Lőrinc és Leveleskönyve*, s. a. r., bev. H. KAKUCSKA Mária, Bp., Universitas, 2003, 7–50.

⁴ Vö. TÓTH Zsombor, *A koronatanú: Bethlen Miklós*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2007 (Csokonai Könyvtár, 40), 147–163.

⁵ Barcsay Ábrahám (a továbbiakban: Barcsay) Orczy Lőrincnek (a továbbiakban: Orczy), 1772. nov. 8. = *Mennyei Barátom! Barcsay Ábrahám levelei Orczy Lőrinchez (1771–1789)*, s. a. r., bev., jegyz., EGYED Emese, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2001 (Erdélyi Tudományos Füzetek, 236), 65.

⁶ THIMÁR Attila, „Légy vezérem!”, Révai Miklós és Orczy Lőrinc irodalmi barátsága = T. A., *Hős és áldozat: Révai Miklós és a klasszikus századforduló irodalomtörténete*, Bp., Universitas, 2007 (Historia Litteraria, 22), 25–39., 29–30.

⁷ Barcsay Orczynak, 1772. nov. 8. = EGYED, i. m., 65, 267.

„Hozd hát Pestre Kérlek drága fzeKrénykédet” kezdetű versében pedig kiemelte, hogy a báró egyszerre volt eredményes költőként és katonaként, viszont szerinte Orczy idősebb korához a poétai szereplehetőség jobban illeszkedik.⁸ Ez a felfogás élesen ellentétes Orczyéval, aki szerint a „Músák” az „ösz poétát katzagva megvetik”.⁹ Költői tevékenységének minél szélesebb körben való megismertetésére és kötelességére pedig a következőképpen hívja fel Orczy figyelmét 1772. december 31-i levelében: „[d]e a M[éltóságos]. Ur titkos fzeKrényéből nem jőne valami piatzra? Bezzeg ez ám a Haza ellen való vétek, ha azok addig zár alatt léfznek, mig más nyomoru irások Kótyáfnak és a Hazabéliek izét meg rontják vagy el idegenitik!”¹⁰ A Barcsay által használt piac-metaphora (Labádi Gergely értelmezése alapján) egyrészt utal a kulturális javak kapitalista értelemben vett árusításának lehetőségére, másrészt biztosítja a személyes részvétel lehetőségét a nemzet egységének helyreállításában, kulturális és nyelvi értelemben való felemelésében, és a káros hatásoktól való megvédésében.¹¹ A haza és a nemzet tollal való védelme Barcsay értelmezésében ugyanúgy kötelessége Orczynak, mint ahogy azt pályája korábbi szakaszában katonaként tette.

Orczynak az írásról, az irodalomról, a költő-státuszról és a publikálásról való elképzelései azonban nem abba az irányba tartottak, mint amit az ifjabb pályatárs elvárt tőle. Az irodalom és a szerző státuszáról való véleménye tetten érhető a *Költeményes Holmi Egy Nagyságos Elmétől* című 1787-ben megjelent kötetében is. Ezek közül Orczy a kötetet indító üdvözlő versében, illetve egy prózai ajánlásban egyaránt Barkóczy Ferenc esztergomi érseket szólította meg, aki mentoraként és patrónusaként már korábban is művei kiadására biztatta. Az ajánló versben az irodalom státuszáról a következő véleményt fogalmazza meg:

Nem tagadom, elmém gyakran ösztönzött
Firkálni, Fébustól a’ mit költsönözött,
Szándékom azonbann mindenkor ütközött,
Mert bajos hivatal dolgomhoz kötözött.

Tudod, Fejedelem! miből áll Gazdaság,
Tselédes embernek melyly szükség gondosság,
Mí boldog Hazánkban, tudomány, okosság,
Klastromban penészlík, kívül kell fáradság.¹²

⁸ Barcsay Orczynak, 1773. febr. 14. = Uo., 80.

⁹ ORCZY Lőrinc, Bessenyei Györgynek = *Barátságos mulatozások: Episztolagyűjtemények az 1770–1780-as évekből*, s. a. r. LABÁDI Gergely, Bp., Universitas, 2012 (Régi Magyar Költők Tára XVIII. század, 13), 31.

¹⁰ Barcsay Orczynak, 1772. dec. 31. = EGYED, i. m., 76.

¹¹ LABÁDI Gergely, *A magyar episztola a felvilágosodás korában: Műfaj- és médiatörténeti értelmezés*, Bp., L’Harmattan, 2008 (Ligatura), 121–122.

¹² [ORCZY Lőrinc], *Szalai Gróf Barkóczy Ferentz Esztergami Érsek Úrnak* = [ORCZY Lőrinc], *Költeményes holmi egy nagyságos elmétől*, kiad. RÉVAI Miklós, Pozsony, Loewe Antal, 1787, 9.

A báró nem tartotta egyenrangúnak a költészettel való foglalkozást a hivatalai-val, a családdal és a gazdasággal való törődéssel, mivel ennek hasznossága nem egyértelmű, és a tudomány szerinte önmagában nem teremt hasznot. Az írást is egyszerűen firkálásnak, haszontalan és értelmetlen dologként jelenítette meg.

Az ajánlóvers más szöveghelyein pedig saját írói tehetségének korlátaival indokolja névtelenségét: „Választott elmének illik ditsekedni, / Közép talentomnak hasznosabb rejtezni.”¹³ Mivel költészetével elégedetlen volt, ezért döntött úgy, hogy nyomtatásban nem tünteti fel szerzői nevét. Természetesen ezt a kijelentést túlzott félszességgként, elégedetlenségként, de akár a szerénység-toposz kötelező megjelenítéseként is értelmezhetjük. A nyomtatástól magától azonban kevésbé tartott, viszont mind ő, mind Barcsay gondosan ügyeltek arra, hogy sajtó alá csak letisztázott állapotban csakis saját költészetük legjobbnak tartott darabjai kerüljenek.¹⁴ Orczy máshol a következőképpen nyilatkozik verseskötete gyengeségéről:

Nem méltó, hogy jusson sok ember' kezébbenn,
Álljon Tudósoknak gyülekezetébbenn,
Azért is nevemet szúrtam tsak vegébbenn,
Senki ne tudhassa, maradjon rejtekben.¹⁵

Az idézet alapján a kötet címlapján azért nem tüntette fel a szerzői nevét, mivel azt nem a közönséges olvasóknak, hanem csak a tudósok számára javasolja olvasásra. Megjegyezendő, hogy a versbéli állítással ellentétben a kötet végén sem jelenik meg a neve.

A nyomtatás, szemben a szerző által jobban ellenőrizhető kéziratos terjesztéssel, alapjában csökkenti az írói kontroll lehetőségét, ami félelmet váltott ki az alkotókból. Martha Woodmansee szerint a korszakban a szerző csupán egyike volt a könyvhöz mint végső produktumhoz hozzájáruló ezmestereknek.¹⁶ A kiadó, a szerkesztő és a könyvkereskedő egyaránt olyan szereplők, akik csökkentik a szerző kizárólagos uralmát a saját szövege felett. Ellenben a nyomtatott nyilvánosság a szerzői felelősség növekedésével is együtt járt.¹⁷ Erre a problémára Orczy a következőképpen utal: „Tudod, mely nehéz most könyv szerzőnek lenni, / A' ki ezt miveli, soktól kell rettegni”.¹⁸ A generális így nem véletlenül ódzkodott a szerzőségtől, vagyis saját értelmezésében a műveivel nyomtatásban fellépő poéta

¹³ Uo., 4.

¹⁴ LABÁDI, i. m., 125–126.

¹⁵ [ORCZY], i. m., 10.

¹⁶ Martha WOODMANSEE, *A zsenialitás és a szerzői jog: A „szerző” létrejöttének gazdasági és jogi feltételei*, ford. KISÉRY András, Vulgo, 2000/3–5, 363.

¹⁷ Michel FOUCAULT, *Mi a szerző?*, ford. ERŐS Ferenc, KICSÁK Lóránt = Michel FOUCAULT, *Nyelv a végtelenhez: Tanulmányok, előadások, beszélgetések*, szerk. SUTYÁK Tibor, Bp., Latin Betűk, 2000², 125–127; Roger CHARTIER, *A szerző alakjai*, ford. BALÁZS Eszter, Vulgo, 2000/3–5, 314.

¹⁸ [ORCZY], i. m., 4.

szerepének vállalásától.¹⁹ Az *Ezen munkához* című versében pedig a következőképpen említi a problémát:

Nem büszke gondolat Tudósnak látszani,
Hívságos akarat Szerzőnek mondatni
E' mázolt papírost küldé el nyomtatni,
Könyvnek neveztetni, világra adatni.²⁰

Orczy értelmezésében a szerzőség negatív szereplehetőségként tűnik fel; a szerző olyan személy, aki minden munkáját látszólag minél hamarabb publikálni kívánja, így éles ellentétben áll a megfontoltabb tudóssal, aki nem csak arra törekszik, hogy neve a nyilvánosságban ismert legyen. A nyomtatott könyv könnyedén bírálókra találhat, mint ahogyan arra Orczy felhívja a figyelmet:

Most alig prés alúl könyetske szabadúl,
Már ezer írigynek kezébenn meg fordul,
Tudósok' serege ellene, fel zúdúl
Írónak munkája, neve is, meg tsorbúl.

Félek én mostani világnak módjától,
Mint juhok' gyapjábann takart farkasoktól,
Mert vagynak elegen, kik futnak munkától,
A' felett nem szűnnek az ember szóllástól.

Ha ámbár volna is anynyi bátorságom,
Minek nevetetném alá valóságom,
Hasztalan dologbann lenne fáradságom,
Bér nélkül maradna ilyen gondosságom.²¹

Ebben a megnyilatkozásban a szerző a nyilvános bírálattól való félelméről ad számot, miközben a kritikai diskurzust olyan egyénekhez köti, akik írás helyett mások munkájának becsmérlésével törődnek. Mivel dicséretet semmi esetre sem várhat a művei miatt, ezért egyszerűen fölöslegesnek érezte feltüntetni nevét, mivel az csak presztízscsökkenést jelentett volna számára. A verset követő rövid, Barkóczyhoz intézett előbeszédében pedig tovább árnyalja, hogy mi zavarja versei névvel való ellátásában: „félek, hogy Földi Uraimék, ha kezekbe akad ezen papíros, meg ítélnék”.²² Itt egyértelműen utal Földi János a Bécsi Magyar

¹⁹ HÁSZ-FEHÉR Katalin, *Az intencionáltság szintjei a szerzői és a kiadói kötetekben = A látható könyv: Tanulmányok az irodalmi medialitás köréből*, szerk. HÁSZ-FEHÉR Katalin, Szeged, Tiszatáj Könyvek, (Klasszikus – Magyar – Irodalom – Történet Tanulmányok, 2), 2006, 71–72.

²⁰ [ORCZY Lőrinc], *Ezen munkához* = [O. L.], *Költeményes holmi...*, i. m., 13.

²¹ [ORCZY], *Szalai Gróf...*, i. m., 4.

²² [ORCZY Lőrinc], *Kegyelmes Hertzeg!* = [O. L.], *Költeményes holmi...*, i. m., 12.

Múzsában megjelent verselméleti munkájára és az általa kiváltott vitára.²³ Orczy Földivel ellentétben előszeretettel alkalmazta a franciás hatást mutató páros rímes megoldásokat kádenciás verseiben. Nevének elrejtésével azonban elejét kívánta venni, hogy irodalmi viták keresztútjába kerüljön.

A név elrejtésére azonban nem csak a fentebb említett okok vezethették, hanem a sztoikus filozófiával való rokonszenve is, ami arra mutat, hogy a világi hívságok, mint a „[d]itsőség, fényesség, nagy hír, név, tekintet [...] Tsak füst, múló árnyék, melyly hamar enyészhet”.²⁴ Ebből a szempontból teljesen mindegy, hogy a hadi vagy akár a költői érdem teszi híressé az illetőt, az semmit sem számít, és azt kívánja, hogy „[n]evék maradjon el ki múlások után”.²⁵ A sztoicizmus vállalásában azonban felfedezhető némi ellentmondás is, hiszen Orczynak mégiscsak fontos volt a neve, hogyha az anonimitás segítségével igyekezett magát elrejteni az irodalmi élet összecsapásai elől. Feltételezhető azonban, hogy Orczy nem teljesen következetes ezen a téren, vagy az általa hangoztatott filozófiai elveket csupán kötelező, retorikai panelként alkalmazta.

Orczy Lőrinc mint szerző *A Besenyei György társaságában*

Barcsay Ábrahám testőrtársa, Bessenyei György azonban már nemcsak a kéziratosság nyilvánosságában biztatta Orczyt, hanem 1777-ben a báró tudta nélkül, névvel megjelentette pár darabját az általa szerkesztett első magyar irodalmi antológiában, *A Besenyei György társaságában*. Vajon mi lehetett az oka annak, hogy Bessenyei Orczyval szemben ilyesmihez folyamodott?

Hász-Fehér Katalin szerint az antológia első fele a nyilvánosság problémáiról szól, a diskurzushoz pedig Orczy Lőrinc költeményei szolgáltatták az apropót. Bessenyei célja az volt, hogy levelezőpartnereit, így Orczyt, Barcsayt és Szluha Demetert arra biztassa, hogy tevékenységeik közül elsődlegesen a költőit válasszák, és azt teljes egészében publikussá tegyék. Ez összecseng az általa képviselt irodalomszemlélettel, amely szerint a nyomtatás vállalása fontos lépcsője az irodalmi

²³ [FÖLDI János], [A rímes és időmértékes verselésről], BMM, 1787. ápr. 11., 225–232, ápr. 14. 233–240, ápr. 18. 241–247; [PÁLÓCZI HORVÁTH Ádám], [Verstani fejtegetések: Válasz Földi Jánosnak a Magyar Musa 29–31. számaiban megjelent cikkére], BMM, 1787. jún. 13., 369–376, jún. 16., 377–384, jún. 20., 385–391, jún. 23., 397–404, jún. 30., 413–416.

²⁴ [O. L.], *Költeményes holmi...*, i. m., 85.

²⁵ [O. L.], *Költeményes holmi...*, i. m., 236.

intézményrendszer megteremtésének.²⁶ Ezt saját példájával is igazolta, hiszen műveit rendszeresen közölte nyomtatásban, melyeken saját nevét is vállalta.²⁷

A kötet elején álló Orczy-vers válasz Bessenyei öt felkereső, itt nem közölt, korábbi episztolájára. Orczy versében elfogadja Bessenyei tudós költői szerepre való törekvését, viszont elhatárolódik a szerzői szerep és a nyomtatás vállalásától. Ennek jegyében a következőt kéri Bessenyeitől:

Azért ez iráskát ne mutasd senkinek
Ne talám felölem balúl itéllyenek
Parnassus hegyére ismét fel-vigyenek
Régi Czéh-Mesterbül inasnak tégyenek.

Én tsak oly barátoknak szoktam így firkálni
Ki hibámat tudja jóra magyarázni:
Rántzos szemöldökkel ne mennyi hát visgálni.²⁸

A generális megtiltotta Bessenyeinek költeményei másokkal való közlését, ezáltal a verseire kritikai megjegyzéseket tevők körét is minimálisra korlátozta. Ugyanakkor attól is tartott, hogy a nyomtatásnak köszönhetően a költészetben játszott eddigi szerepe devalválódna: céhmesterből ismét inassá válna, vagyis egy nagyobb közösség irodalmában már csak alacsonyabb pozíciót foglalhatna el. A beérkezett költő pedig nem kívánta újra végigjárni a szerzői karrierépítés útját.

Bessenyei, Orczyval ellentétben egyértelműen pozitívan látja a művek nyomtatásban való megjelenését:

Neved nagy Hazánkban, már halhatatlan lész;
Ez az, a' mit érted barátságunk meg-tész;
Énekelni fogunk érdemes létedről,
Had' tudjanak mások emberi szivedről.
Lármázza-fel pennánk perelő Hazánkat,
Mutassuk földünknek szép magyarságunkat
Tanúllják nyelvünket országunk fiai,
S' légyenek Nemzetek érdemes tagjai.²⁹

²⁶ HÁSZ-FEHÉR Katalin, *A szerző és a szerkesztő Bessenyei: Az első magyar irodalmi antológia narratívái = „Et in Arcadia ego”: A klasszikus magyar irodalmi örökség feltárása és értelmezése*, szerk. DEBRECZENI Attila, GÖNCZY Monika, Debrecen, Kossuth Egyetemi, 2005 (Csokonai Könyvtár, 36), 309–310.

²⁷ *Barátságos mulatozások: Episztologyűjtemények az 1770–1780-as évekből*, s. a. r. LABÁDI Gergely, Bp., Universitas, 2012 (Régi Magyar Költők Tára XVIII. század, 13), 14.

²⁸ B. ORCZY [Lőrinc], *Bessenyei Györgynek = Uo.*, 31.

²⁹ BESSENYEI György, *B. Gy. a' B. O. árnyékának, mely körülte lebeg, és a' melytől sugároltatik = Uo.*, 37.

Egyrészt utalt arra, hogy a nyomtatásban való megjelentetés garantálja majd Orczy halhatatlanságát a közösség emlékezetében; másrészt kiemelte az Orczy-versek pozitív, jövőbeli hatását a magyar nyelv és kultúra fejlődésére. Ugyanakkor Bessenyei saját maga számára fontos karrierépítési potenciált látott abban, hogy Orczy halhatatlanságának biztosítójaként, tettei megéneklőjeként, kultusza szertartásmestereként pozicionálja magát az irodalmi életben. Ehhez azonban szüksége volt arra, hogy a nagy tekintélyű, ugyanakkor költőként is kiváló Orczyt meg tudja győzni művei névvel való megjelentetéséről. Az antológia ugyanis nem ismer, de nem is említ olyan lehetséges nyomtatott nyilvánosságot, mely a nevet eltitkolja. Ebben valószínűleg szerepe lehet Bessenyei saját kiadói gyakorlatának is. Mindezzel nyíltan törekvései előképeként állíthatta volna a generálist, amivel megteremtette volna a folytonosságot az irodalom régebbi, a nyomtatást kevésbé preferáló világa és az általa képviselt újabb elvek között.

Bessenyei az irodalmi vezér teljes magabiztosságával a következőket írja Barcsaynak, amelyből számos Orczyval kapcsolatos céljáról értesülünk:

[m]eddig kel még, barátom, Generális Báró Orczy után loposkodnunk, hogy elrejtett munkájit kezéből ki-lophassuk, s' nyomtatás alá adhassuk? [...] Két kis Levelét, melj nagy szívének leg-kisseb' probája ki-adtam, mint láthatod; meljel azt jelentem szerzőjöknek, hogy a' Gondviselés a' nemes és mélj lelkeket nem azért teremti, hogy magokat el-rejtsék. [...] Mond-meg az írónak, hogy ha érdemeivel Hazája Magyarainak kinyomtatott munkáiban nem szolgál, s' ekként a' Párnássus alatt annak szüzeinek nem áldoz tehát ki töröljük nevét a' jó polgárok és Poéták társaságából. Nagy dolog, hogy a' nagy elmék el-rejtik magokat, és az oljak, mint a' kik Markalfot, álmos könyvet mázolnak, nyomtatva kóborolnak Hazánkban. Meg-botsáthatatlan bün vólna Minerva ellen egy oljan magyar Músának nemzetünkben ismeretlenül meg-halni, ki az emberi társaság közt oljan jó mint a' kenyér.³⁰

Bessenyei itt a társaság nevében fogalmazta meg véleményét, és mint ennek vezére kéri fel Orczy figyelmeztetésére Barcsayt, aki mint az előző fejezetben is látható volt, szintén szorgalmazta a generális nyilvánosság elé lépését. Bessenyei az általa képviselt, a publikálást és a szerzői szerepet egyaránt vállaló irodalomszemlélet keretében elítélte Orczy és a hozzá hasonlóan ódzkodó szerzők gyakorlatát. A jó polgár nála a hazai kultúrát szolgálja, és ez nemcsak vállalt tevékenységeinek egyike, hanem elsődleges feladata. Bessenyei értelmezésében már az új, professzionális szerző képét láthatjuk, akinek működése szerint komoly felelősséggel jár, főleg amikor az irodalmi piacon leginkább csak népszerű kiadványok, alacsonyabb esztétikai értéket képviselő művek kaphatóak. Mint fentebb látható volt,

³⁰ BESSENYEI György, *Bessenyei Bartsainak* = *Uo.*, 39.

Barcsay ugyanezt a jelenséget használta fel Orczy meggyőzésére. Bessenyei számára a negatív kritikai megítélés szóba se került, mivel az elsődleges és mindenek felett álló számára az volt, hogy a szerző vállalja hivatását. Ennek elmaradása esetén, mint ahogyan azt említette, a társaságnak hatalma van arra, hogy tagjai közül kirekessze a szerzői hivatást elutasítókat. Orczy a kötet szerkezete alapján ebbe a társaságba tartozik, viszont helyzete és halhatatlansága azon múlik, hogy mennyire tud azonosulni a csoport által hangsúlyozott szerzői szereppel. Nem tudjuk, hogy Orczy hogyan vélekedett Bessenyei eme agresszívebb ösztönzési módszeréről, viszont beszédes, hogy művei végül nem az ő, hanem Révai Miklós munkálkodásának köszönhetően jelentek meg.

A szerzői név feltüntetésének tétjei

Révai Orczy-szövegkiadásai

Révai Miklós zsellérsorból származó piarista szerzetes volt, aki különösen érdeklődött a tudományok és a költészet iránt. Érdeklődése és fegyelmet nem tűrő természete állandó összetűzést eredményezett feljebbvalóival, ezért igyekezett a szabadabb oktatói-nevelői pályán érvényesülni, miközben egyáltalán nem hagyott fel irodalomszervező és tudományos tevékenységével: költeményeket írt, szerkesztette a Magyar Hírmondót, nyelvészeti kutatásokat végzett, később a pesti egyetem magyar tanszékének oktatója lett, az akadémiai mozgalom jegyében létrehozta a Magyar Nyelvemvelő Társaság tervezetét, illetve a Költeményes Gyűjtemény című könyvsorozatában szándékozott kiadni a magyar költészet remekait. Céljai megvalósítása érdekében folyamatosan kapcsolatokat keresett, és igyekezett felépíteni egy olyan karriert, mely biztosítja számára az értelmiségi léthez szükséges anyagi fedezetet.³¹ Jól láthatóan Orczytól és verslevelező barátaitól teljesen különböző attitűddel rendelkezett, amit kitűnően szemléltet, hogy már nem a publikálás melletti érvekkel győzködte a bárót, hanem 1786. február 10-i levelében azzal a nyílt szándékkal kereste fel, hogy felajánlja neki kiadói szolgálatait.³²

A kiadás azonban rendkívül nehézkes módon valósult meg. Ennek történetéről a generális és a piarista szerzetes közötti levelezésből szerezhetünk tudomást, amely azonban hiányos, mivel Orczy levelei megsemmisültek.³³ A báró Révai kérése ellenére azonban nem küldte el verseit, így a szerzetes újra nyomtatékosította kívánságát: „[k]i mondhatatlan nagy tekintet adna az is Gyűjteményemnek, ha

³¹ ÉDER Zoltán, *Révai Miklós*, Bp., Akadémiai, 1972 (*A Múlt Magyar Tudósai*); FEDERMAYER István, *Révai Miklós élete és munkássága*, Győr, Révai Miklós Gimnázium, 2000.

³² Révai Miklós (a továbbiakban: Révai) Orczynak, 1786. febr. 10. = RÉVAI Miklós *levelei báró Orczy Lőrinczhez*, kiad. SZILÁGYI István, Figyelő 1882/13, 311.

³³ MEZEI Márta, *A kiadó mandátuma: Kiadói nézetek és eljárások Révaitól Kazinczyig*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1998 (Csokonai Könyvtár, 15), 18.

Nagyságod Szép Elme Szüleményeit, tett ígérete szerint, ide engedné. A' miért is újra esedezem".³⁴ A megismételt kérdésben tűnik fel Révai itt bővebben nem ismertetett Gyűjteményének célja. Tervezett vállalkozását a következő levelében taglalja, miután megkapta a báró költeményeit: „[v]ettem által küldetett verseit. Micsoda tekintet fognak adni többi darabjaimnak! Faludinak két darabjai után mindjárt az lesz a harmadik Darab.”³⁵ Orczy verseinek kiadását jól láthatóan egy nagyobb ívű, bár meglehetősen gyakran változó koncepciójú sorozat, a Költeményes Gyűjtemény részének szánta. A sorozatban végül Orczy kötetein kívül, a már elhunyt Faludi Ferenc, illetve a saját versei jelentek meg.³⁶ Révai a választott szerzőkkel kijelölte a követendő művészi nyelvet és költői magatartásformákat. Faludival a tanító és nemzetét szolgáló írói attitűdöt, míg Orczy példájával a kiművelt ízlésű, felvilágosodott literátor karakterét igyekezett közvetíteni. Saját verseit ezekkel a kiemelkedő poétákkal egy sorozatban igyekezett megjelentetni, vagyis jelen esetben Révai számára Orczy szövegeinek névvel való megjelentetése rangot és presztízt jelentett volna, mivel egy nagy társadalmi tekintéllyel rendelkező szerzőt tudott volna íróként felmutatni a közönség előtt. Révai nem véletlenül várhatta köteteinek sikerét, ha azok egyik darabján a báró hagyja feltüntetni nevét. Orczy ellentétes reakciója azonban meglepetésként érte.³⁷ Révai egyáltalán nem szeretett volna lemondani arról, hogy a köteten a költő neve megjelenjen, ezzel pedig kettejük diskurzusát a szerzői névhasználat problémája felé terelte. Ennek következtében háttérbe szorultak az ilyenkor szokásosnak mondható kiadói munkát érintő kérdések. A névhasználatról vallott elképzeléseik pedig két különböző szerző- és irodalomértelmezésre mutatnak rá: Orczy rejtőzködő, az irodalmat kevésbé, de a kor nemeseihez képest mégis többre becsülő és a kiadástól ódzkodó álláspontja szembekerült Révai újabbnak mondható tudatos írói-kiadói karrierépítési törekvéseivel, ahol komoly szerepet kapott az alkotó nevének feltüntetése.

Révai rigorózan igyekezett meggyőzni a bárót neve feltüntetéséről, amire az is motiválhatta, hogy nem kapott elfogadható vagy kielégítő magyarázatot, hogy miért szeretné titokban tartani kilétét.³⁸ 1786. július 24-i levelében azt írja, hogy a verseket „hangozatáról is, esmérni fogja a magyarság”, ezért sincs sok értelme a rejtőzködésnek.³⁹ Majd 1787. május 1-jén kelt levelében azzal próbálja nevének vállalására bírni Orczyt, hogy időközben sikeresen elnyerte Mária Krisztina főhercegnő támogatását a kötet megjelentetéséhez, aki hozzájárult ahhoz, hogy a készülő kiadványt a kiadó neki ajánlja, ezért arra kéri a szerzőt, hogy „legalább

³⁴ Révai Orczynak, 1786. jún. 4. = RÉVAI Miklós *ismeretlen levelei Orczy Lőrincchez*, kiad. H. KÁKUSKA Mária, Lymbus, 2003/1, 285.

³⁵ Révai Orczynak, 1786. júl. 24. = SZILÁGYI, i. m., 311.

³⁶ SZABÓ Katalin Livia, *Révai Miklós harmadik híradása*, ItK, 2000/5–6, 778, 780.

³⁷ Révai Orczynak, 1786. jún. 24. = SZILÁGYI, i. m., 312.

³⁸ Révai Orczynak, 1786. júl. 24. = *Uo.*, 312.

³⁹ Révai Orczynak, 1786. júl. 24. = *Uo.*, 312.

az előljáró beszédben” legyen „valami emlékezet” róla, ha már az uralkodó család egyik tagjának neve is szerepelni fog a kötetben. Továbbá Orczyt azzal igyekszik meggyőzni, hogy a költeményei olyan alkotások, „milyeneket csak egy nemzete boldogulását kívánó Nagyság írhat”, ezért is javasolja neve feltüntetését. Végül pedig a generális egy korábbi megjegyzését gondolja tovább, amelyben a báró egyéb verseiről tett említést. Ezeket Révai más költők kíséretében, így Barcsay költeményeivel adná ki. Révai így egyszerre igyekszik felhasználni mind a hétköznapi életből, mind a literátori világból vett tekintélyeket, akiknek a bevonásával próbálja megerősíteni Orczyt, hogy művészete igenis értékes, és neve vállalható.⁴⁰ 1787. június 23-i levelében pedig felemlégeti, hogy a báró túlságosan „kemény bíró [...] a költeményes Holmi iránt”, majd végső érvként felmutatja a tervezett két Orczy-kötet névvel ellátott címlaptervezetét.⁴¹

A címlaptervezetek azonban hideg fogadtatásra leltek Orczynál.⁴² Ehhez az is hozzájárult, hogy Révai időközben irodalmi levelezésében elterjesztette, hogy publikálni fogja a generális verseit.⁴³ Orczy a literátori barátság megszakítására és a kiadás visszamondására is célzott válaszában, amelyek Révait visszavonulásra kényszerítették, és elfogadta, hogy a báró kötete név nélkül jelenjen meg.⁴⁴ Továbbá hírt adott arról, hogy a kiadás már elkerülhetetlen, a generális visszakozása ellenére, mivel a nyomdai munkálatok már elkezdődtek, sőt némely részek már ki is kerültek a prés alól. Révai egyértelműen stratégiát váltott, mivel nem szeretett volna lemondani a tervezett kötet kiadásáról, amelyhez már anyagi támogatást is szerzett. A kiadvány esetleges megghiúsulása nem csak literátori törekvései kudarcát jelentette volna, hanem az irodalmi életben való háttérbe kerülését is, ezzel igazolva ellenfelei vádjait, amelyek szerint ő csak egy „ámitó” és „pénz kitsaló”.⁴⁵

A kötet végül a következő címmel jelent meg: *Költeményes Holmi egy Nagyságos Elmétől, A' Költeményes Gyűjtemény' öregbedésére a' Nagyságos Szerzőnek különös engedelmeivel közre botsátotta Révai Miklós* Pozsonyban, 1787-ben. Jól láthatóan Orczy neve nincs feltüntetve a kötetben, helyette a Révai alkotta⁴⁶ *Nagyságos Elme* kitétel áll, amely utal a névtelen szerző magas társadalmi pozíciójára. A kötet címében ugyanakkor szerepel a kiadó és szerkesztő Révai neve, valamint

⁴⁰ Révai Orczynak, 1787. máj. 1. = *Uo.*, 313–314.

⁴¹ Révai Orczynak, 1787. jún. 23. = *Uo.*, 314–315.

⁴² Révai Orczynak, 1787. júl. 16. = *Uo.*, 347.

⁴³ Révai Szily Jánosnak (a továbbiakban: Szily), 1787. ápr. 10. = RÉVAI Miklós *levelei Szily János püspökhöz*, kiad. GÉFIN Gyula, ItK, 1967/3, 324–326; Révai Painter Mihálynak, 1787. ápr. 11. = RÉVAI Miklós *levelei Painter Mihályhoz: A pannonthalmi Sz.-Benedek Rend Központi Könyvtárának kiadatlan kéziratából*, kiad. Dr. RÉCSEY Viktor, Bp., Athenaeum, 1898., 19–21; THIMÁR, i. m., 33.

⁴⁴ Révai Orczynak, 1787. júl. 16. = SZILÁGYI, i. m., 348.

⁴⁵ Révai Orczynak, 1787. júl. 16. = *Uo.*, 347.

⁴⁶ Révai Orczynak, 1786. júl. 24. = *Uo.*, 312.

az általa kezdeményezett sorozat, a Költeményes Gyűjtemény, ugyanakkor a „különös engedelmeivel” kitételrel hangsúlyozza a kiadásra való felhatalmazottságát.⁴⁷ Révai azonban tudatosan utalt Orczy személyére a kötetet felvezető *Szalai gróf Barkótzai Ferentz’ Esztergami érsek’ és Magyar Ország’ Primása’ hamvainak* című ajánló versében:

Had Vezér, Fő Ispán, Oszlopa Hazának
Írhatta ezeket – jaj! de hagyásának
Engednem kell, mint hogy Nevét ki tetteti,
Tiltotta érdemét ezzel tiszteltetni.⁴⁸

Költeményében Orczyt a tábornok, főispán és az író hármas toposzával jellemzi, amellyel a közösség emlékezetében próbálja feltüntetni és megerősíteni a hármas identitású zseni képét, ezzel megalapozva a szerző kultikus emlékezetét.

Az 1789-ben megjelenő Orczy és Barcsay verseit tartalmazó, hasonló szerzői azonosítást alkalmazó *Két Nagyságos Elmének Költeményes Szüleményei, A ’Költeményes Gyűjtemény’ öregbedésére a nagyságos Szerzőknek egyező akarattjokból közre botsátotta Révai Miklós* című kötetben azonban már több direkt utalást találunk a szerzők kilétére, hiszen több olyan költeményt is tartalmaz, amelyben a két szerzőt név szerint megemlítik. Az egyik ilyen szöveg Révai *Nagyságtok!* című gróf Károlyi József és Waldstein Erzsébet számára írt ajánló verse, amelyben ő lesz az, aki név szerint bemutatja a nagyságos elméket az ifjú nemesi párnak, és rajtuk keresztül az olvasónak is. A szerzői pozíciót tudatosan hódítja el a névtelen Barcsay és Orczy elől, mint a már a címben felhatalmazott kiadó, sorozatszerkesztő, és persze az egyetlen névvel megjelenő író. Ajánlóverse utolsó versszakában a kötetet úgy állítja be, mint amivel saját imázsát kívánja építeni. A korábbi verseskötetét támogató gróf Károlyi Antalhoz hasonlóan mecénásként tekint az ifjú párra, akiktől „hanyatló” korában támogatást vár, cserébe pedig már most a „Károlyi Háznak őszült Énekese”-ként pozicionálja magát.⁴⁹

Révai karrierépítési törekvései mellett azonban ebben a kötetben Barcsay és Orczy szintén megemlítik saját nevüket, ami az olvasó számára nyilvánvalóvá válik, miközben beletekint a versekbe. Ez arra utal, hogy a kötetet kialakító Orczy és Barcsay⁵⁰ a versekben meghagyott neveikkel nem kívántak valóban rejtőzködni, és az anonimitást csupán a címlapra korlátozták. Ez alapján Orczynak nem, vagy csak kevésbé lehetett baja azzal, hogy a nevét valamilyen formában

⁴⁷ HÁSZ-FEHÉR, *Az intencionáltság...*, i. m., 76–77.

⁴⁸ RÉVAI Miklós, *Szalai gróf Barkótzai Ferentz’ esztergami érsek’ és Magyar Ország’ primása’ hamvainak* = [ORCZY], *Költeményes holmi...*, i. m., [7].

⁴⁹ RÉVAI Miklós, *Nagyságtok!* = [BARCSAY Ábrahám, ORCZY Lőrinc], *Két Nagyságos Elmének Költeményes Szüleményei*, kiad. RÉVAI Miklós, Pozsony, Loewe Antal, 1789, [13]; THIMÁR, i. m., 31; LABÁDI, *A magyar episztola...*, i. m., 201.

⁵⁰ Uo., 199.

megjelenítik a kötet belsejében, hiszen akkor a költeményeket a verslevelezőket leleplező szerzői azonosítás nélkül bocsátotta volna kiadója rendelkezésére. Továbbá a Révai–Orczy-levelezésben a kötet címlapján feltüntetett név tűnik csak problematikusnak, és ez váltotta ki a generális haragját. Az Orczy által összeállított *Költeményes Holmi* esetében (ha hinni lehet az ajánló versnek), akkor a munka végén állt a szerző neve, mintegy ezzel is kifejezve talán a szerző szerénységét. A kiadott verzióból ez azonban elmaradt, nyilván a levelezésben folytatott diskurzusnak köszönhetően.

Orczy számára üdvös lehetett Révai buzgó, saját nevét feltüntető kiadói tevékenysége, hiszen így kellőképpen rejtve tudott maradni az esetleges támadásoktól. A kiadó–szerkesztő szerepe azonban jelentősen felértékelődik a kötetek kiadása során és a szerző háttérbe húzódása miatt, ugyanis az író nem érzi magát individuálisan eléggé erősnek ahhoz, hogy a nyomtatás nyilvánosságában is tudja képviselni magát. A jelenség nem egyedülálló, és más nagy társadalmi presztízzsel rendelkező szerzők, mint Kis János szuperintendens vagy báró Ráday Gedeon is szerkesztőiket állították előtérbe.⁵¹ Uwe Wirth a „kiadó mint szerző” elméletét⁵² megfordítva, itt a költő egy valóságos személyre bízta a kiadást, és nem az író próbálja kiadóként pozicionálni magát, aki saját szövegeit egy fiktív névtelen vagy álneves szerző műveként tünteti fel. A hús-vér kiadó megbízása egyben a szerzői felelősség részleges átruházását is jelenti, amit tovább növelhet az a jelenség, amikor a szerző gyakorlatilag szabad kezét ad kiadójának, mint ahogyan azt Orczy is tette. A kiadó munkája során, ahogyan Wirth megfogalmazza, a „szöveg örökre fogadó apjaként” léphetett fel, amit Révai következetesen ki is használt.⁵³ Ez lehetővé teszi azt is, hogy a szövegek megváltoztatásával a maga irodalmi ízlésének és nyelvi normájának megfelelően formálja a szerzőt, bár a kötetben szintén szereplő Barcsaynak tett helyesírási ajánlatai ellenállásba ütköztek.⁵⁴ A Révai által vallott normák beoltása Orczy szövegeibe lehetővé tették, hogy elvei a tekintély súlyánál fogva befolyást gyakoroljanak a közösségre.⁵⁵ A kiadó munkája ugyanakkor Révai számára közvetítői szerepet is biztosított, amivel a közösség előtt lehetővé tette, hogy a magyar nyelvvel és a költészettel mélyebben megismerkedni kívánó olvasók beavatást nyerjenek a poézis világába. A laikusok számára ezért nem lehet ismert a szerzők neve, hanem csak nagyságos elmeként tüntetik fel őket. A nagyságos utal a magas társadalmi rangra, amellyel elkülönülnek, és nem kívánják, hogy bármely csak a kötet címlapjáig jutó olvasó

⁵¹ MEZEI, i. m., 157–158.

⁵² Uwe WIRTH, *A szerző kérdése mint a kiadó kérdése*, ford. L. VARGA Péter = *Metafilológia 2. : Szerző – könyv – jelenetek*, szerk. KELEMEN Pál, KULCSÁR SZABÓ Ernő, TAMÁS Ábel, VADERNA Gábor, Bp., Ráció, 2014 (Filológia, 3), 57–94.

⁵³ *Uo.*, 86–87.

⁵⁴ Révai Orczy Józsefnek, [dátum nélkül] = H. KAKUCSKA Mária, *Révai Miklós helyesírási tanácsadó levele Orczy Józsefhez*, MKSz, 2001/03, 349–350.

⁵⁵ MEZEI, i. m., 31.

megismerje őket. Az identitásuk feltárásához szükséges mélyebben betekinteni a szövegekbe, így az olvasó nemcsak a nagyságos elmék verses társalgásának lesz tanúja, hanem az olvasás által megismerheti az alkotók valódi személyét és az általuk használt nyelvet is.

A szerzőtársakat és a mecénásokat azonban mind Orczy, mind Révai potenciális olvasóként kezelte. A báró 1787. november 20-i levelében Péczeli Józsefnek a következőt írja a *Költeményes Holmi* kapcsán: „Posonybann hallom Révay Miklós tülem el lopott holmi Iffiabb korombann irtt diribdarab verseket akar ki adni, és bánom, ha nevemet elejebenn szúrja, mert az nem a java! Volna szekrényembenn azoknál jobb”.⁵⁶ Orczy a szerénység kötelező toposzaival tarkítja levelét, amiben megjelenik a lopás is, miközben a Révaival való levelezésből tudható, hogy a báró maga küldte el kiadójának a verseit. A szerzői büszkeség is megjelenik azáltal, hogy jelenleg már sokkal jobb versei vannak, mint a kiadásra kerülő darabok. Ami még mindenképpen feltűnő, hogy a fiatal és az öreg poéta itt egészen más viszonyrendszerben jelenik meg, mint a Bessenyeinek írt episztolájában, ahol a szerző az ifjúkori alkotásait tartja többre, szemben az idősebb korában készűttekkel. Orczyhoz hasonlóan Révai szintén feltárja a „nagyságos elmék” szerzőségét, amit jól példáznak a Szily János szombathelyi püspökhöz írt levelei. 1787. április 10-i levelében csupán arról tájékoztatja, hogy a *Költeményes Gyűjtemény* második darabja Orczy verseit fogja tartalmazni, viszont az 1789. november 17-i levelében az újabb kötet esetében már mind Barcsay, mind pedig Orczy szerzőségét felfedi. A levél mellékletként szolgált a püspöknek küldött kötethez, mellyel a piarista szerzetes reprezentációs, karrierépítési céljait kívánta szolgálni.⁵⁷

Orczy Lőrinc mint szerző a 18. század kiemelkedő, de a nyomtatott irodalmi nyilvánosságtól az irodalom alacsony társadalmi megítélése és a műveit elutasító kritikai észrevételek miatt ódzkodó, rejtőzködésre hajló költője volt, aki csakis szűk körben kívánt poétaként ismertté válni. Fiatalabb pályatársai azonban vagy baráti jóindulatból, mint Barcsay Ábrahám, vagy azért, hogy művelődési programjuk előképét mutassák fel benne, mint Bessenyei György, a nyilvánosság felé terelték. Ebben a legtöbb eredményt Révai Miklósnak sikerült felmutatnia. Orczy a nyomtatott nyilvánosság vállalása ellenére sem hagyta a piarista szerzetesnek, hogy feltüntesse nevét kötetek címlapján. A kötetek belsejében viszont számos olyan utalást találhatunk, melyek felfedik a szerző kilétét. Ennek oka az lehetett, hogy a báró a mű létrehozásában csakis közreműködő társként tudta elfogadni magát, aki kiadójával együtt osztozik a szerzői felelősségen.

⁵⁶ Idézi: H. KAKUCSKA Mária, *„Egy Kis...”, i. m.*, 35.

⁵⁷ Révai Szilynek, 1787. ápr. 10. = GÉFIN, *i. m.*, 324–325; Révai Szilynek, 1789. nov. 17. = *Uo.*, 326.

Lőrinc Orczy's Pen Name Usage and the Problem of the Status of Literature

This paper examines what role the use of names played in the author's career-building strategy in the 18th century Hungarian literature. Baron Lőrinc Orczy, who was an aristocrat, a general and a talented poet of the era, avoided publishing his literary works under his own name. He feared that any public critical approach to his poetry would rather endanger than foster his well-earned social status and that is why he refused to allow his friends to publish his poems with his own name on the title page. In contrast with Orczy's considerations, younger poets such as Ábrahám Barcsay, György Bessenyei and Miklós Révai thought that literary publicity and the use of the author's real name on his publications were important to literary career-building, institutionalization of literature, and the Language Reform. Especially Révai considered the use of pen-name important as he was a low-born Piarist father. Both authorial concepts were manifested in Orczy's volumes. Orczy's poems had been published without his name by Révai, while the Piarist father presented himself as the editor and publisher of the volumes. Even so, we can find references to Orczy's authorship in these volumes. It can be understood as a move of Orczy to share some of the author's responsibility with the editor.